

Straatnamen in Leiden

Een verhaal van zeven eeuwen

Rudi van Maanen
Marijke Mooijaart

Primavera Pers, Leiden 2019

© De auteurs, 2019

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior permission of the publisher.

ISBN 978-90-5997-304-6

Ontwerp en lay-out: Primavera Pers

Afbeeldingen omslag:

Voorzijde Kaart Jos Agasi, detail. www.agasi.nl.

Achterzijde Kaart Hans Lieftrinck, detail, 1576.

Binnenzijde voor Kaart W.J. van Campen, 1850.

Binnenzijde achter links Kaart Bert de Jonge en Rudi van Maanen met grenswijzigingen van 1896, 1920 en 1966 en toename stedelijk grondgebruik, 2004; geactualiseerd 2009.

Binnenzijde achter rechts Luchtfoto (assemblage) gemeente Leiden, 2019

Druk: Wilco Printing & Binding

www.primaverapers.nl

Inhoud

- Han Ruijgrok, Leidse liefde 7
- I Inleiding** 9
- II Verantwoording en bronnen** 13
Relatie met de database *Toelichtingen
straatnamen binnenstad* 18
- III Straatnaamkunde** 21
- 1 Straatnamen als eigennamen** 21
- 2 Straatnamen in de eerste periode** 22
- 3 Typen straatnamen** 23
- 4 Naamgevingsmotieven bij gebruiksnamen** 24
- 5 Variatie en wisselingen bij oudere namen** 25
- 6 Keuzes bij beslissingnamen** 28
- 7 Moderne trends in de typen naamgeving** 29
- 8 De achtervoegsels** 29
Weg 30
Straat, steeg, gang 32
Markt, plein, plaats 34
Hofje, hof, poort 37
Laan, pad, dreef 38
Park, plantsoen 40
Gracht, singel, kade, dijk 42
- IV De straatnaamgeving tot de eerste moderne annexatie (1896)** 45
- 1 Spontane straatnaamgeving in de Middeleeuwen** 45
De oudste straatnaamgeving 45
Straatnaamgeving in de 14e-eeuwse stadsvergrotingen 47
Verdichting in de late Middeleeuwen 49
Marktfuncties als straatnaam 51
De stedelijke indeling en het aantal straten in de stad 51
- 2 Straataanleg en stadsuitleg na het Ontzet** 52
Straatnamen in nieuwe registers 53
Nieuwe namen in de oude stad 54
De stadsvergrotingen van 1611, 1644 en 1658 56
Nieuwe infrastructuur 60
Straatnamen van allerlei soort 61
Leiden in het slop 63
- 3 Systematisering van straatnamen in de 19e eeuw** 64
De situatie in 1804 65
De stadsplattegrond van 1850 67
Straatnaambordjes 69
Een nieuwe huisnummering 70
Het *Huisnummer-boek* 72
Nieuwe namen voor bestaande straten 73
Nieuwe straten 78
- V De straatnaamgeving vanaf 1896** 81
- 1 De annexatie van 1896** 81
De straatnamenerfenis 82
–Uitvalswegen 83
–Lanen 85
–Woonstraten 87
Van 1896-1920: namen van oude en nieuwe straten. De eerste thema's 89
Meer systematiek bij de straatnaamgeving 91
- 2 De annexatie van 1920** 93
De straatnamenerfenis 93
Van 1920-1940: wijken met thema's en veel incidentele namen 94
Het straatnamenrapport van 1934: de thema's als leidraad 98
De Tweede Wereldoorlog: verboden, tijdelijke en verdwenen straatnamen 102
De nieuwbouwprojecten in de jaren '50 en '60 102
De eerste grote naoorlogse nieuwbouwwijk: Zuidwest 106
- 3 De annexatie van 1966** 108
De straatnamenerfenis 108
Nieuwe wijken in de gebiedsuitbreiding 109
–Hoge Mors 109
–Lage Mors 110
–Bockhorst 110
–Koppelstein 110
–Roomburg - bedrijventerrein en woonwijk 111

Bijzondere naamgeving in Merenwijk en Stevenshof	111
–Merenwijk	112
–Stevenshof	114
De binnenstad: stadsvernieuwing en stadsbehoud	115
–Herengracht-Zijlsingelgebied	116
–Hofjes, poorten en hoven	116
–Aalmarkt, Meelfabriek en andere locaties	116
Herinrichting van bedrijventerreinen en agrarische gebieden	118
–Waardeiland en Coebel	118
–Kleinere projecten	119
Ontwikkelingen rond Leiden Centraal	121
Sociale vernieuwing in Noord	122
–Nieuw Leyden	122
–Rond de Willem de Zwijgerlaan	123
–Groenordhallen	124
De Universiteit als naamgever	124
–Witte Singel-Doelencomplex en Hortus	124
–LUMC en Bio Science Park	125
–Student-schrijvers	127
Inbreiden en uitbreiden	127
–Individuele namen	128
–Kleine naamthema's	129

VI Straatnaamthema's nader bekeken	131
Leiden eerst	131
Nationale trots zoals overal elders	132
De Leidse universiteit	136
Na de Tweede Wereldoorlog: herinneringen en nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen	137
Neutrale thema's: planten, bloemen, vruchten, vogels, edelstenen en muziek	138
Wel en niet in Leiden	139
VII De overheid bepaalt	143
Van huisnummering per wijk naar nummering per straat	144
Groeiende rol van het stadsbestuur	145
Een commissie voor de straatnamen	146
Publieke interesse	149
Van zelfstandige commissie naar ambtelijke werkgroep	150
Noten	153
Bronnen- en literatuurlijst	164
Illustratieverantwoording	173
Index	174
Colofon	184

Kaderteksten

Wat wel en niet mag bij straatnaamgeving	10
De kaarten van Van Campen	16
Achtervoegsels in cijfers	30
Verwarring over de Waard	46
Raadsels omtrent middeleeuwse stegen	51
Nieuwe straatnamen in de gebuurtebeschrijving van 1804 die heden ten dage nog bestaan	66
Straatnaamborden door de jaren	70
Overzicht van de vermeldingen van alternatieve straatnamen in 1850, 1871, 1879 en 1896	74-75
Rodenburg – Roomburg, 10 eeuwen geschiedenis in een naam	86
De Ridder van de Waard en de Hermanstraat	88
Vrouwenbuurten in de Stevenshof	115
Volop natuur in de Leidse straatnamen	132
Democratische straatnaamvoorstellen uit 1896	139
1969 – God in een straatnaam?	140
Afbeeldingen op straatnaamborden?	148

Leidse liefde

Het moet wel liefde zijn, zij die van ver kwam
om het landje dat nu Leiden heet te omarmen.
Ze vestigde zich voorgoed rond de Burcht,
zo'n liefde, waaraan geen einde komt.

Om zich te beheersen, binnen de perken te houden, nam zij
zand en klei mee, waardoor dijken ontstonden.
Men doopte die tot Breestraat en Haarlemmerstraat. Natuurlijk,
je hebt dat vaker met blijvend verliefde stelletjes,

stroomden er nakomelingen, tot over de stadsgrens.
Nog een riviertje kwam daar bij, de Mare, en namen
kregen ze: Nieuwe, Lange en Korte voor het vertellen,
Stille om te luisteren naar het grachtengekabbel.

Leiden groeide gestaag, trad buiten haar grenzen;
nieuwe wijken regen zich aaneen als spinnenwebben,
waarin het prettig kleven was, je vast kwam te zitten
of zoekraakte in een doolhof van gelijk uitziende straten.

Sinds mijn geboorte in het hart van deze stad, voel ik mij
steeds meer veroordeeld tot levenslang haar minnaar te zijn.
Straten en stegen traden mij als kind al open tegemoet.
Naar school door de Mandenmakerssteeg de Aalmarkt op,

verbaasde ik me wel eens over namen als Mooi Japiksteeg,
Zakpoort of Gekroonde Liefdepoort; Gangetje, Langebrug
en Kort Rapenburg en dat het hemel- en rioolwater heimelijk
op weg gevoerd leek naar de zuivering in Leiden-Noord.

Zo verbonden met elkaar, al die straten, pleinen en het water,
leidt het Singelpark van reuring naar rust, van universiteit
naar resten van vergane industriële glorie en garnizoenen,
in het besef dat de Burcht altijd over ons zal uitkijken, waken.

Leiden, 1 juli 2019
Han Ruijgrok

PIOENSTRAAT

Hugo de Grootstraat

1593 - 1645, rechtsgeleerd

DIAMANTPLEIN
10-53

SURINAMESTRAAT

BOISOTKADE

ZONLICHTPAD

Arendshorst

Daendelsstraat

Herman Willem Daendels, 1762 - 1818, patriots generaal

WOLLEGRAS

FRUINLAAN

1821 - 1899
HOOGLEERAAR IN DE GESCHIEDENIS

JUPITERLAAN

ROMEINSE OPFERGOD

Jan Wolkersstraat

1925 - 2007, schrijver en beeldend kunstenaar

Martinus Nijhoffstraat

1894 - 1953, dichter

PIET PAALTJENSPAD

PSYCHOONEM VAN DE DICHTER
FRANCISCUS HAVERSCHMIDT 1835-1894

Steve Bikostraat

1946-1977, strijder tegen apartheid in Zuid-Afrika

CLEVERINGAPLAATS

H.P. CLEVERINGA, 1894-1981, HOOGLEERAAR RECHTEN

HANS FLUSTRAAAT

WABBERS, BLICHTOFFER LEIDSE SILBERTANNE-AKTE, 4 JANUARI 1944

DIEPENBROCKLAAN

A. J. M. DIEPENBROCK 1862-1921
NEDERLANDSE TOONKUNSTENAAR

Kagerstraat

HERMAN KLEIBRINKSTRAAT

189 - 1991, LEIDSE FOTOGRAAF

JAVASTRAAT

Leidatoweg

LOUIS ELSEVIERSTRAAT

LODEWIJK ELSEVIER, 1640-1697, BOEKDRUKKER TE LEIDEN

BERLAGESTRAAT

DR. HENDRIK PETRUS BERLAGE
1856-1934, ARCHITECT

IJSSELMEERLAAN

PAUL KRUGERSTRAAT

WASSTRAAT

BURGEMEESTER VAN LEIDEN 1894-1903

TOMATENSTRAAT

Deltaweg

letter uit het Griekse alfabet

Bloemstraat

Schipholweg

VIVALDISTRAAT

A. VIVALDI 1678-1741
ITALIAANS TOONKUNSTENAAR

JACQUES URLUSPLANTSOEN

APOLLOLAAN

GOD VAN DE SCHONE KUNSTEN
(GRIEKSE MYTHOLOGIE)

MARNIXSTRAAT

ASSERSTRAAT

CASSIUS 1818-1895
HOOGLEERAAR IN DE RECHTSGELEERDHEID

SPAARNESTRAAT

Lebeauhof

Chris Lebeau, 1878 - 1945, kunstschilder

ALBERT VERWEYSTRAAT

A. VERWEY 1885 - 1937, LETTERKUNDIGE HOOGLEERAAR TE LEIDEN

Van Heussenstraat

WILHELMUS HESSEL STENEVELT 1641-1722

SEINPAALSTRAAT

MERELSTRAAT

JOHAN DE WITSTRAAT

LEEGHWATERSTRAAT

JAN ADRJANSZ, LEEGHWATER,
1074-1090, WATERDOORWALDINGE

VIJF MEILAN

DE RUUTERSTRAAT

OXFORDLAAN

BURGGRAVENLAAN

WEIDEHOF

Zaalbergweg

PIETER BOUTHSTRAAT

DRIE OCTOBERSTRAAT

ROSMOLEN

KRAANBAAN

ISOLDEHOF

ROMANUSGOUW, GELIEFDE VAN TRISTAN, DE EERDE

Pascalstraat

Paleizenbaan

Bezembinderstraat

BAKKER KORFFSTRAAT

TOLLENSSTRAAT

Maarse en Kroonhof

DAMLAAN

Max Planckweg

4 en 8

JOHANNES POSTSTRAAT

J. POST 1808 - 1944, FIGUUR UIT HET VERZET
TIJDENS DE DUITSE BEZETTING 1940 - 1945

SCHUTTERSTRAAT

MOLENZICHT

JOKE SMITSTRAAT

1903-1981, FEMINISTE EN PUBLICISTE

Bargelaan

J.A.J. BERGE, 1884-1952, HOOGLEERAAR GENEESKUNDE

BOEIERWERF

Vondellaan

Joost van den Vondel,
1587-1679, dichter

ZEEMANLAAN

GER. 1865, HOOGLEERAAR IN DE NATHURAUNDE

DOMELA NIEUWENHUISLAAN

ALEXANDERSTRAAT

Pasteurstraat

LOUIS ARMSTRONGLAAN

DR. LOUIS ARMSTRONG 1890-1967

I Inleiding

Een leven zonder straatnamen is haast ondenkbaar. Wie moet niet met de regelmaat van een klok zijn straatnaam opgeven of naar een straat of adres zoeken? We kunnen er niet omheen, letterlijk niet in het dagelijks verkeer, noch in het communicatief verkeer met instanties en andere personen. Een adres is een deel van onze persoonlijke identiteit (afb. 1).

We kunnen ons nauwelijks voorstellen dat dit niet altijd zo is geweest. Toch is dat wel het geval. Al zeven eeuwen lang is er in Leiden een ‘proces van straatnaamgeving’ aan de gang,¹ dat begon met een aanduiding van slechts een enkele weg of plek door een naam die voor de hand lag. Tegenwoordig zijn straatnamen een identificatiemiddel om straten en andere plekken in de openbare ruimte van elkaar te kunnen onderscheiden. Bovendien spelen zij een grote rol in vele administratieve systemen. Denk aan adressenregistratie, gebouwenregistratie, onroerende-zaakbelastingen of handels- en verenigingenregister. Behalve vindbaarheid en adressering kan straatnaamgeving ook nog een ander doel hebben, namelijk het markeren van een historische locatie of het eren van een persoon.

Achter iedere straatnaam zit een stukje geschiedenis. Vanzelf komen vragen op als: Waar komt die – soms wonderlijke – naam vandaan? Hoe oud is een naam al? Wie heeft die naam gegeven en waarom? Deze vragen gelden zowel voor de individuele straatnamen als de thema’s van straatnaamgeving in diverse buurten en wijken. Historisch en taalhistorisch onderzoek pogen daar in gezamenlijkheid antwoorden op te geven. Dergelijk onderzoek draagt zodoende bij aan een beter begrip van de plaats waar wij wonen en aan het inzicht dat onze omgeving en ons dagelijks leven niet altijd hetzelfde zijn geweest, maar dat zij steeds in verandering zijn, kortom aan historisch bewustzijn, een hoeksteen van onze samenleving.

Historisch besef begint vaak bij verwondering over

de eigen omgeving. Straatnamen zijn daarvoor een uitstekend aanvangspunt. Zij weerspiegelen vroegere functies en ruimtelijke ontwikkelingen in de stad, of markeren in een bepaalde periode heersende ideeën als patriottisme en vrouwenemancipatie. Kennis van de achtergrond van straatnamen draagt dus op een laagdrempelige manier bij aan cultuurparticipatie. Vandaar dat op veel straatnaambordjes een korte toelichting wordt gegeven. Het gemeentelijk beleid van Leiden is er tegenwoordig op gericht dat zoveel mogelijk te doen. Dit komt niet alleen tegemoet aan belangstelling van de bewoners van de stad, maar eveneens aan die van toeristen, die ook vaak in de herkomst van straatnamen zijn geïnteresseerd.

De straatnaam mag iets aan belang hebben ingeboet door de introductie van de postcode en moderne navigatiesystemen, de publieke interesse neemt alleen maar toe. Mensen willen in een straat wonen met een passende naam. De vastgoedsector bedenkt namen met een riante uitstraling. Actie wordt gevoerd voor meer vrouwen op straatnaambordjes.² Openbaar gemaakte adviezen van de Commissie voor de Straatnamen leiden tot publieke reacties. En regelmatig wordt een pleidooi gehouden om in het verleden gekozen straatnamen weer af te schaffen, omdat wij de vernoemden tegenwoordig met andere ogen bekijken dan toen. Een straatnaam wordt dus niet alleen door particulieren en instellingen gezien als een visitekaartje, maar ook door de samenleving. Straatnamen moeten verantwoord zijn.

De verantwoordelijkheid voor de Leidse straatnaamgeving ligt bij burgemeester en wethouders, waarvan een wethouder die taak in zijn portefeuille heeft. Een deel van deze taak is in 2011 gemandateerd aan het hoofd van de gemeentelijke afdeling die zich bezighoudt met de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) en de ambtelijke werkzaamheden verricht rondom de straatnaamgeving. Deze afdeling wordt geadviseerd door een ambtelijke werkgroep met externe leden, de directe opvolger van de Commissie

1. De straatnaamthema's op de Leidse bordjes. Collage van foto's Bert de Jonge met plattegrond van de stad, 2019.

Wat wel en niet mag bij straatnaamgeving

De gemeente Leiden kent sinds 2015 de *Verordening naamgeving van de openbare ruimte en nummering*. Hierin is vastgesteld dat een commissie voorstellen doet aan het college van B en W voor de naamgeving in de openbare ruimte. Verder is de werkwijze van deze *Straatnamencommissie* geregeld en is een aantal criteria en voorwaarden genoemd, waaraan de naamgeving moet voldoen. Om de vindbaarheid te vergemakkelijken wordt bij een nieuwe buurt gezocht naar een thema, indien mogelijk passend bij het karakter of de geschiedenis van die plek. Bij nieuwe straten in bestaande buurten wordt aansluiting gezocht bij het da eerder gebruikte thema.

Ook is aangegeven dat nieuwe namen zoveel mogelijk ontleend worden aan algemeen bekende personen, zaken of gebeurtenissen. Maar als het om personen gaat, moeten die wel van onbesproken gedrag zijn en overleden, uitgezonderd leden van het Koninklijk Huis. Bedrijfs- of merknamen mogen niet worden gebruikt in straatnamen. En een nieuwe naam mag ook niet te veel lijken op een bestaande, want dat geeft alleen maar verwarring. Omdat er al een *Van der Waalsstraat* is, kan er geen *Waalstraat* in de Rivierenbuurt komen en zal ook oud-wethouder Cees Waal niet gauw worden vernoemd.

Bij voorkeur wordt er geen titel vermeld. In de *Doctor Lelylaan* is dat wel gedaan, ter onderscheiding van de *Leliestraat*. Een ambt wordt genoemd indien nodig. Tegenwoordig zouden we burge-meester Was niet afdoen met de *Wasstraat*, maar zijn functie er bij vermelden.

Een naam moet ook niet te lastig te spellen zijn. In het algemeen geldt dat de spelling wordt gebruikt die in zwang is op het moment dat het besluit tot een straatnaam wordt genomen. Vroegerde spelling van reeds bestaande straatnamen wordt niet gewijzigd. In 1879 werd gekozen voor *Doezastraat*, om de beroemde Leidenaar Van der Does te eren. Vandaag de dag wordt zijn naam nooit zo gespeld. Maar de straatnaam zal niet veranderen. Wel werd in 1949 de algemene spellingswijziging van 1947 gevolgd, waarbij in bepaalde namen dubbele klinkers vervielen evenals de *ch* in *sch* (afb. 2).

Oude straatnamen worden in principe niet vervangen door nieuwe. Ook al is de historische kijk op een vernoemd persoon veranderd, dan zal de straat de eens gegeven naam behouden. De *Julius Caesarlaan* of het *Jan Pieterszoon Coenhof* zijn daar voorbeelden van. Wijziging van ligging of bebouwing kan wel

leiden tot een andere straatnaam. Toen aan de noordzijde van de *Bernhardkade* genummerd moest worden wegens nieuwe bebouwing, werd die kant van de straat herdoopt in *Soestdijkkade*. Ten zuiden van het water bleef het Bernhardkade, met behoud van zowel de even als de oneven huisnummers.

De verordening schrijft voor dat een straatnaam bij voorkeur een achtervoegsel moet hebben, zoals *-laan*, *-straat*, *-kade*, *-hof* e.d., en dat die uitgang moet passen bij het stuk openbare ruimte dat wordt benoemd. Een afwijkend systeem zoals in de Merenwijk zou onder de huidige verordening dus niet zijn toegepast. Een straatnaam mag ook geen dubieuze of onfatsoenlijke associaties opwekken.

En ten slotte is in de verordening een artikel opgenomen dat straatnamen van een verklarend onderschrift voorzien moeten worden, indien dat mogelijk en noodzakelijk is. Bij personen zal dat altijd het geval zijn, bij andere onderwerpen (bloemen, sloopstypen, vogels etc.) meestal niet. Bij historische namen is een verklaring eigenlijk wel noodzakelijk, maar niet altijd mogelijk, omdat we die soms niet hebben kunnen achterhalen.

2. Een oud bordje aan de Morsweg in de spelling van voor 1947. Foto Bert de Jonge, 2019.

voor de Straatnamen, die in 1954 door B en W was ingesteld. Deze commissie bestaat nu dus 65 jaar. Het is de aanleiding voor deze publicatie.

Vanuit het gezichtspunt van het openbaar bestuur is het wenselijk alle elementen van de openbare ruimte te benoemen, dus bijvoorbeeld ook bruggen, wateren en viaducten.³ Ons onderzoek betreft alleen straten in de algemene zin van het woord, waaronder worden verstaan: openbare wegen, paden en pleinen, hoe deze ook betiteld worden. Het zijn er op dit moment 1802.⁴ In Leiden kennen we 19 verschillende termen die met enige frequentie als straatnaamachtervoegsel voorkomen (zie hoofdstuk III). Het meest voorkomend zijn de woorden straat en pad. Maar er zijn nog heel wat stegen en grachten. Er zijn hofjes en hoven, gangen en poorten, markten en pleinen, lanen en wegen. Ook worden park of plantsoen wel als achtervoegsel gebruikt, of singel en kade. In de meeste gevallen is er aan

een straat genummerd, maar dat is niet per definitie het geval, zoals bij menig fiets- en wandelpad.

Dit boek is geen historisch overzicht van alle Leidse straatnamen, maar gaat over de straatnaamgeving door de eeuwen heen. In de hoofdstukken IV en V wordt de geschiedenis ervan behandeld, eerst die van de Middeleeuwen tot de eerste moderne annexatie van 1896, daarna vanaf die stadsuitbreiding tot heden. Hieraan vooraf gaat een hoofdstuk waarin de bronnen voor dit onderzoek zijn behandeld, en vervolgens een waarin de diverse onderwerpen van de straatnaamkunde de revue passeren, geïllustreerd met Leidse voorbeelden. In dit hoofdstuk krijgen met name de achtervoegsels aandacht. Het boek sluit af met twee hoofdstukken waarin speciaal aandacht wordt besteed aan de achtergrond van de straatnaamthema's die in de loop van de tijd zijn bedacht en aan de veranderingen van de rol van het Leidse stadsbestuur bij de straatnaamgeving.

De Maarten toren

Swart toren

De Munch toren

DORP

MAREN DORP

OUDEN RY

DEN

S. PANCRATIUS

TGANS Oort

DEN

NIEUWEN

RIN

STRAET

DAT

HOOGHE

Die Oude Plantsoen

II Verantwoording en bronnen

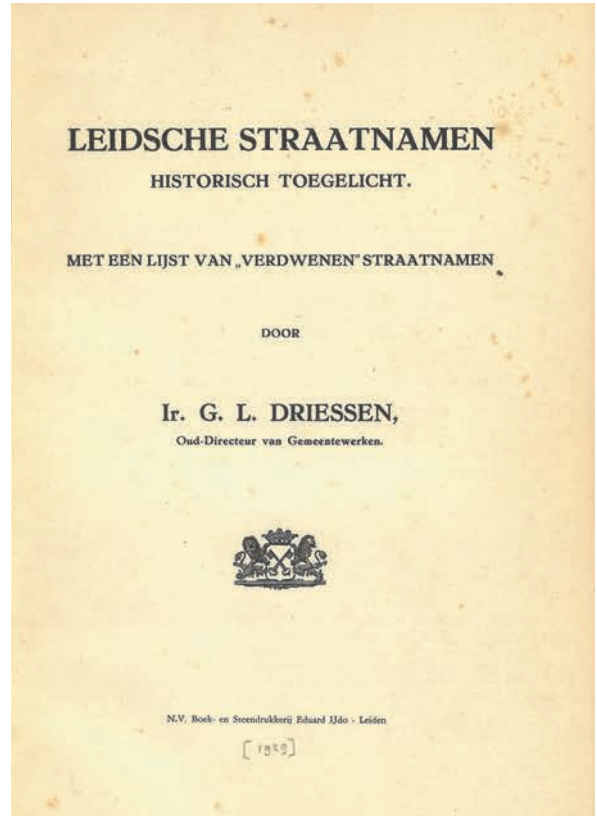
De eerste die systematisch onderzoek deed naar de Leidse straatnamen was ir. G.L. Driessen. In navolging van wat door anderen was gedaan voor Den Haag, Amsterdam, Rotterdam en Haarlem wilde hij voor Leiden te boek stellen wat over de straatnamen bekend was. In november 1929 verscheen zijn *Leidsche straatnamen historisch toegelicht*, waarin op alfabetische volgorde de toen bestaande straatnamen werden verklaard en van informatie voorzien (afb. 4).⁵ Aan het werk was een lijst van verdwenen straatnamen toegevoegd. Driessen ging niet over een nacht ijs. Uit de archieven van de Dienst van Gemeentewerken (die vlak na zijn onderzoek bij de stadhuisbrand van 12 februari 1929 verloren zijn gegaan) en uit de oudere archieven, die al bewaard werden bij het Gemeentearchief op de Boisotkade, heeft hij vele gegevens vergaard. Daarnaast raadpleegde hij een reeks publicaties, vanaf 1602, en oude stadsplattegronden die beschikbaar waren op het Gemeentearchief. Hij kende de gemeenteraadsbesluiten inzake straatnaamgeving. Als directeur van Gemeentewerken was hij daar van 1901 tot 1927 zelf bij betrokken. Zijn werk kan voor die periode ook als bron dienen, ingeval andere informatie ontbreekt vanwege de stadhuisbrand.

Driessen mag dan serieus onderzoek hebben gedaan, goed gedocumenteerd is zijn studie niet. Naast de publicaties en kaarten geeft hij geen overzicht van de geraadpleegde archivalia. En verder dan deze opsommingen gaat zijn verantwoording niet. Hij annooteert niet per straatnaam, zodat we vaak niet weten waar hij zijn gegevens vandaan heeft, en dus ook niet in hoeverre ze juist zijn.

Na tien jaar publiceerde Driessen een supplement, waarin de volledige straatnamenlijst uit 1929 werd herhaald, maar aangevuld met de nieuw aangelegde straten en hier en daar verbeterd. En in 1951 volgde nog een bijgewerkte lijst van verdwenen straatnamen.

Sindsdien zijn verschillende initiatieven onderno-

3. Detail van de kaart van Lieftrinck uit 1576, de oudste Leidse stadsplattegrond met vermelding van straatnamen.

4. Titelpagina van het boek van G.L. Driessen, de eerste en nog steeds gezaghebbende publicatie over Leidse straatnamen.

men om tot een nieuw straatnamenboek te komen, zowel in de particuliere sfeer als door de Commissie voor de Straatnamen, maar tot een te publiceren eindresultaat is het niet gekomen.⁶ Driessen bleef de basis van latere publicaties, zoals die over een bepaalde wijk, waarin auteurs soms ruim aandacht besteden aan de straatnamen.⁷

Apart genoemd moeten worden *Vrouwen op een bordje. Straatnamen in de Stevenshof in Leiden*, dat in 1993 verscheen over alle vrouwen die in de nieuwbouwwijk Stevenshof vernoemd waren en *Van Albinusdreef*

tot Zeemanlaan. Een wetenschappelijke wandeling langs Leidse straten, gebouwen, musea en instituten uit 2005, dat onderwijs en onderzoek aan de Leidse universiteit als thema heeft.⁸

Een dergelijke specifieke insteek geldt niet voor het boek van Herman van Hooionk uit 1981. Hij noemde dit in de inleiding ‘een opvolger van het boek “De Leidsche Straten” van Ir. G.L. Driessen.’⁹ Hij onderkende de behoefte aan iets nieuws, omdat het boek van Driessen ook antiquarisch nauwelijks meer te verkrijgen was. Bovendien zou een geïllustreerde uitgave een aanwinst zijn. Maar dat plan bleek hem al snel te ambitieus en hij beperkte zich tot de stegen. Hij noemde zijn boek dan ook *Steech in, steeg uit*. Van Hooionk heeft ook veel onderzoek gedaan, net als Driessen, maar ook hij gaat bij wijze van verantwoording niet verder dan een opgave van ‘geraadpleegde literatuur’, waarin hij niet alleen boektitels noemt, maar ook een groot aantal archiefbronnen, waaronder de middeleeuwse archieffondsen van de stad en de kerkelijke instellingen, de prekadastrale boekhouding sedert eind 16e eeuw en de 18e- en 19e-eeuwse bevolkingsboekhouding. Zijn tekst bestaat echter uit niet meer dan korte stukjes bij oude en nieuwe foto’s. Zijn inleiding is een summier overzicht van de middeleeuwse en 17e-eeuwse stadsuitbreidingen. Hij sluit zijn boek af met een aantal citaten uit middeleeuwse bronnen, waarin niet tot een huidige straat te herleiden benamingen voorkomen, en een lijst van niet meer bestaande steegnamen.

Een recent boek dat zich bepaalt tot de bestaande stegen is *Langs Leidse stegen* van Tanneke Schoonheim (2013).¹⁰ Dit betreft een bundel artikelen die eerder in het *Leidsch Dagblad* zijn verschenen. Haar focus ligt niet op de straatnaam, maar op de steeg zelf. Maar meestal komt de (eventuele) oorsprong van de naam wel aan de orde. In haar Voorwoord besteedt zij aandacht aan de betekenis van *steeg* – zij is taalkundige – en aan de typen benamingen die aan de stegen gegeven werden.

Sinds 2005 is er een digitale straatnamenlijst van Leiden op internet beschikbaar. Bij veel namen geeft het onderschrift dat daarbij vermeld wordt de meest elementaire informatie. Voor de binnenstad is hier een uitgebreidere historische toelichting aan toegevoegd met onder meer een verantwoording van de bronnen.

Digitale bestanden kunnen steeds worden geactualiseerd en uitgebreid met nieuwe namen en informatie. Een encyclopedische, doorgaans alfabetisch geordende opgave van straten en hun verklaring in boekvorm is daardoor geen noodzakelijkheid meer.

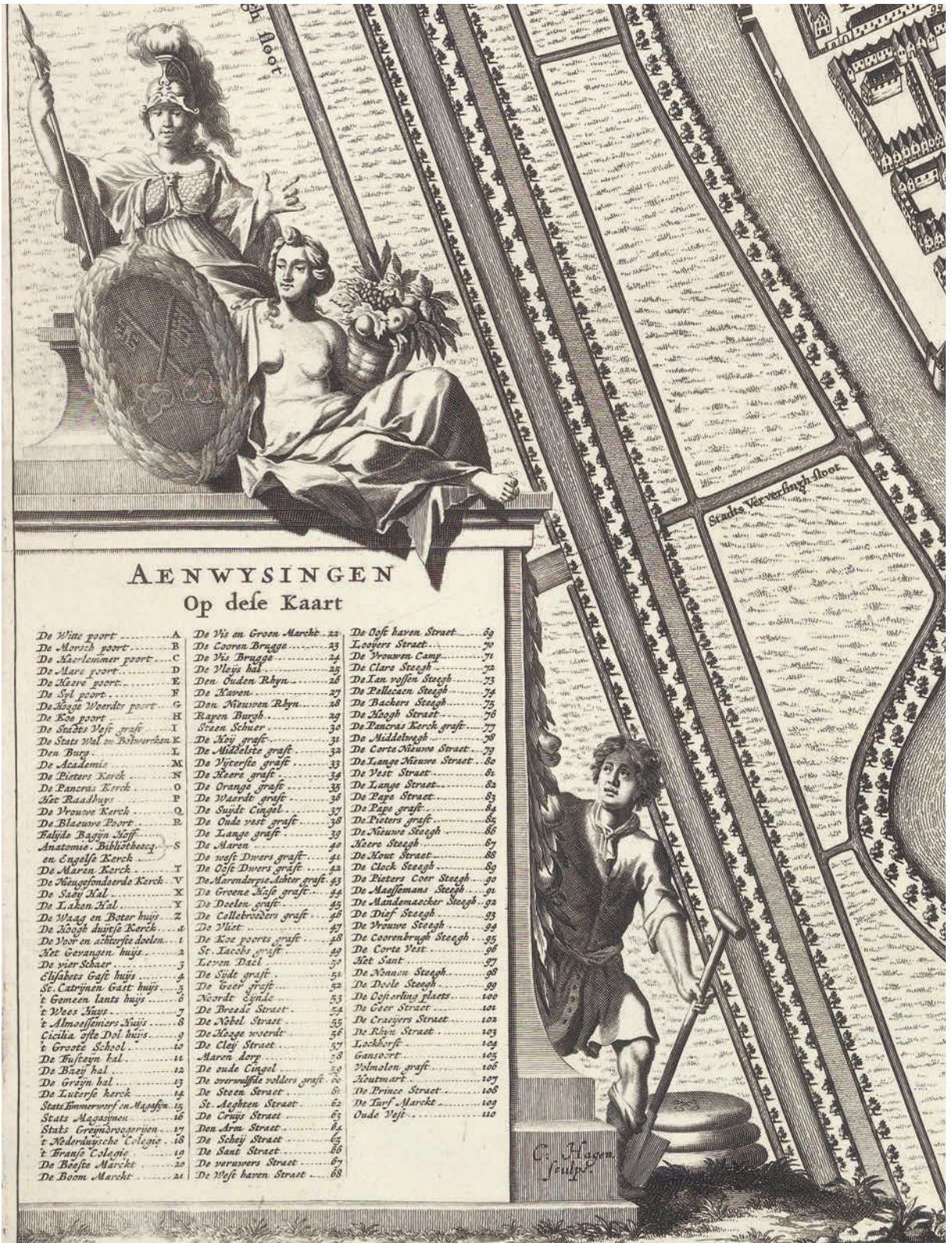
Mede om deze reden gaat ons boek, anders dan genoemde studies, niet uit van de huidige straten, maar gaat het dieper in op de geschiedenis en de achtergronden van de Leidse straatnaamgeving. Centraal staan vragen als waarom een straat een bepaalde naam kreeg en waarom een bepaald type achtervoegsel, in welke context namen tot stand kwamen en wie daarbij een rol speelden. Zijn er veranderingen in het patroon van naamgeving door de tijd heen? Anders dan bij Driessen en Van Hooionk is de chronologie van de diverse stadsuitbreidingen geen marginale extra informatie, maar bepalen zij de structuur van de historische hoofdstukken in dit boek.

Dit boek is dus geen ‘nieuwe Driessen’. Het beoogt geen volledige straatnamenlijst met historische verklaringen te zijn, noch van bestaande noch van verdwenen straten. Maar door het taalkundig en historisch onderzoek bevat het wel veel informatie op dat gebied, soms nieuw of corrigerend ten opzichte van de bestaande literatuur. Om deze publicatie ook als naslagwerk te kunnen gebruiken, is een alfabetische index op alle erin voorkomende straat-, wijk- en buurtnamen opgenomen.

Ons uitgangspunt vereiste geen volledig nagaan van alle bronnen waarin straatnamen zouden kunnen voorkomen. Dat zou ook ondoenlijk geweest zijn. Wij hebben ons in eerste instantie gericht op een aantal bronnen waarin straatnamen centraal staan of op systematische wijze zijn gebruikt. Indien er vanwege gerezen vragen aanleiding toe was, hebben we nader onderzoek gedaan in andere bronnen. Per tijdvak bleken de beschikbare en de noodzakelijke bronnen anders.

Uit de Middeleeuwen zijn geen bronnen overgeleverd waarin straatnamen in groten getale aanwezig zijn. Pas uit het derde kwart van de 16e eeuw stammen een paar registers die bruikbaar zijn voor ons onderzoek, het kohier van de tiende penning uit 1561,¹¹ de

5. De legenda op de stadsplattegrond van Hagen, 1670.

AENWYSINGEN
Op dese Kaart

De Wine poort.....	A	De Vis en Groen Marckt.....	22	De Oost haven Straet.....	69
De Moersch poort.....	B	De Cooren Brugge.....	23	Loosjers Straet.....	70
De Kavelmmer poort.....	C	De Vis Brugge.....	24	De Vrouwen Cang.....	71
De Mare poort.....	D	De Vleij hal.....	25	De Clars Steegh.....	72
De Keere poort.....	E	Den Ouden Rhyn.....	26	De Lan vossen Steegh.....	73
De Syl poort.....	F	De Kaven.....	27	De Pellicaen Steegh.....	74
De Zooge Woerdt poort.....	G	Den Nieuwen Rhyn.....	28	De Backers Steegh.....	75
De Koe poort.....	H	Rapen Burgh.....	29	De Bloogh Straet.....	76
De Stads Veste graff.....	I	Steen Schuer.....	30	De Pieters Kerck graff.....	77
De Stats Wal en Bolwerken X		De Krij graff.....	31	De Middelhuygh.....	78
Den Burg.....	XI	De Aldelste graff.....	32	De Corta Nieuwe Straet.....	79
De Academie.....	XII	De Nieuwe graff.....	33	De Lange Nieuwe Straet.....	80
De Pieters Kerck.....	XIII	De Oranje graff.....	34	De Veste Straet.....	81
De Pieters Kerck.....	XIV	De Waerde graff.....	35	De Lange Straet.....	82
De Raadhuyse.....	O	De Sijdel Cingel.....	37	De Pape graff.....	84
De Vrouwe Kerck.....	Q	De Oude vest graff.....	38	De Pieters graff.....	85
De Blaenwe Poort.....	R	De Lange graff.....	39	De Nieuwe Steegh.....	86
Helvde Bagijn Kloof.....		De Maren.....	40	Keere Steegh.....	87
Anatomie Bibliothecq.....	S	De vest Dwers graff.....	41	De Kout Straet.....	88
en Cingels Kerck.....		De Oest Dwers graff.....	42	De Clock Steegh.....	89
De Maren Kerck.....	T	De Marendorpe Idhor graff.....	43	De Pieters Coer Steegh.....	90
De Niengeminderde Kerck.....	V	De Groene Idhor graff.....	44	De Maasfemans Steegh.....	91
De Saey Hal.....	X	De Doelen graff.....	45	De Mandemaeker Steegh.....	92
De Laken Hal.....	Y	De Celtebroeders graff.....	46	De Dief Steegh.....	93
De Waag en Boter huys.....	Z	De Koe poorts graff.....	47	De Vrouwe Steegh.....	94
De Zooghe duytsche Kerck.....	a	St. Jacobs graff.....	48	De Coorenburgh Steegh.....	95
De Voor en achterse doelen.....	1	Leyden Dael.....	49	De Corta Veste.....	96
Aet Gevangen huys.....	2	De Sijde graff.....	51	St. Sants.....	97
De vier Schuer.....	3	De Kree graff.....	52	De Nonnen Steegh.....	98
Elshabets Gast huys.....	4	Noordt Eijnde.....	53	De Doule Steegh.....	99
St. Cathrijnen Gast huys.....	5	De Broede Straet.....	54	De Ogherling plaets.....	100
t Gemeen Jants huys.....	6	De Nibel Straet.....	55	De Oer Straet.....	101
t Veste huys.....	7	De Zooge woerdt.....	56	De Craeyers Straet.....	102
t Almonstniers huys.....	8	De Cleij Straet.....	57	De Rhyn Straet.....	103
Cicilia tje Dol huys.....	9	Maren dorp.....	58	Lackhorst.....	104
t Groote School.....	10	De oude Cingel.....	59	Gansoort.....	105
De Fusteyn hal.....	11	De oornuffse velders graff.....	60	Polmalen graff.....	106
De Baeij hal.....	12	De Steen Straet.....	61	Aduinart.....	107
De Grayn hal.....	13	St. Aeghten Straet.....	62	De Prince Straet.....	108
De Luterse kerck.....	14	De Crisj Straet.....	63	De Turf Marckt.....	109
Stats Humerworf in Maagden.....	15	Den Arm Straet.....	64	Oude Veste.....	110
Stats Magazinen.....	16	De Schey Straet.....	65		
Stats Greynvroegerijen.....	17	De Sant Straet.....	66		
t Nederduytsche Colonie.....	18	De verversers Straet.....	67		
t Franse Colonie.....	19	De West haven Straet.....	68		
De Boefte Marckt.....	20				
De Boom Marckt.....	21				

De kaarten van Van Campen

De belangrijkste plattegronden die tussen 1845 en 1899 van Leiden zijn gemaakt, zijn van de hand van vader en zoon Van Campen.

Willem Jacob van Campen (1792-1855) werd in Leiden geboren. Zijn vader was Pieter van Campen, een van de oprichters van het technisch opleidingsinstituut Mathesis Scientiarum Genitrix (1785). Hij gaf zelf les in onder andere landmeetkunde. Willem Jacobs belangstelling ging ook uit naar de landmeetkunde. Hij kwam in 1832 in vaste dienst van het kadaster. Daarnaast vervulde hij privéopdrachten. Hij kreeg contact met de Leidse uitgever P. Engels, die hem vroeg een kaart van Leiden te maken. Deze nieuw getekende plattegrond, uitgekomen in 1845, bleef qua stijl dichterbij de kadasterkaarten dan de op dat moment gangbare kaart van Van der Paauw uit 1825. Anders dan daar werden de straatnamen in de kaart gezet en niet in een legenda met een nummervwijzing. De kaart was een groot succes, waarop Van Campen in 1850 een kwalitatief betere en grotere plattegrond in eigen beheer uitgaf, die nog dichterbij de kadastrale cartografie kwam, waarop alle panden perceelsgewijs aangegeven zijn. Dat nam Engels

hem niet in dank af. Onmiddellijk bracht hij een nieuwe versie van de kaart van 1845 op de markt. Vele kaarten in de volgende decennia gaan op de plattegrond van 1845 van Van Campen terug. Een overzicht:

- 1858 De Geus naar de geactualiseerde kaart van 1845.
- 1860 Engels, geactualiseerde kaart van 1850.
- 1865 Engels, geactualiseerde kaart van 1860.
- 1873 De Geus, geactualiseerde kaart van 1858.
- 1874 De Breuk en Smits naar de kaart van 1845.
- 1884 De Breuk en Smits naar de kaart van 1874.

Inmiddels waren er al kaarten verschenen van de zoon van Willem Jacob, Henri Leonardus Anthonie van Campen (1833-1906). Ook hij werd landmeter bij het kadaster. In 1869 kreeg hij opdracht van het gemeentebestuur om ten behoeve van het werk van de Vereniging tot Verbetering van de Volksgezondheid te Leiden een nieuwe kaart van de stad te maken. De bedoeling was om er per gebuurte de sterftcijfers van cholera en typhus in op te nemen. Maar eerst werd een kaart zonder de medisch-topografische informatie

aan de man gebracht. Het werd een grote kaart, 112 x 144 cm, met een schaal van 1:1250. Dat was tweemaal zo groot als die van zijn vader uit 1850. Deze geheel nieuwe stadsplattegrond werd in 1870-1874 door Sijthoff in vier delen uitgegeven. Op basis van deze kaart tekende Van Campen een geactualiseerde stadsplattegrond in 1879. Deze werd ten stadhuize steeds bijgewerkt. Dat kon natuurlijk niet eindeloos doorgaan. Bovendien schiep de annexatie van 1896 van grote delen van de omringende gemeenten de behoefte aan een nieuwe gemeenteplattegrond. De opdracht ging opnieuw naar H.L.A. van Campen en Sijthoff. De schaal bleef hetzelfde als in 1870, maar nu waren er twintig bladen nodig, zes voor de binnenstad en twaalf voor Leiden buiten de singels. Het werk kwam in 1899 gereed, nadat de nieuwe stukken Leiden waren opgemeten. Deze stadsplattegrond sluit een tijdperk af waarin kaarten op ambachtelijke wijze door een landmeter zelf werden geproduceerd. Doordat ieder van de drie stadsplattegronden van 1850, 1879 en 1899 nauwgezet zijn geactualiseerd, vormen zij een onmisbare bron voor straatnamenonderzoek.

volkstelling die op 7 augustus 1574 in het belegerde Leiden is gehouden,¹² en de stadsplattegrond van Hans Liefrinck (afb. 3). Deze kaart dateert uit 1576,¹³ maar geeft het middeleeuwse stadsbeeld weer. Het is de eerste Leidse kaart waarop straatnamen zijn genoteerd. Beide andere bronnen geven evenmin een volledig overzicht van de Leidse straatnamen, maar gebruiken hen wel als plaatsaanduiding. In eerdere belastingkohieren was dat slechts sporadisch het geval. Om inzicht te krijgen in de ouderdom van de middeleeuwse straatnamen is een database aangelegd van de oudst gevonden vermeldingen in de *regesten* van de middeleeuwse archieffondsen, lopend tot 1575. Daaraan toegevoegd zijn die op het oudste *cartularium* van het Heilige Geestweeshuis (1343-1444).¹⁴

Na het Beleg veranderde de stad aanzienlijk als gevolg van de enorme immigratie. Diverse open ruimten verdwenen, zoals de kloosterterreinen en de raamlanden, en werden ingericht voor woningbouw. Bovendien vonden in de 17e eeuw drie stadsvergrotingen plaats, in 1611, 1644 en 1658. Dit bracht een grote uitbreiding van het aantal straten met zich mee. In zijn *Beschrijvinge der stad Leyden* uit 1614 heeft Jan Jansz. Orlers een lijst opgenomen van 'straten ende wateren', die dus de nieuwe situatie van de oude stad weergeeft plus die van de uitleg van 1611. Voor de straatnamen in de drie nieuwe bonnen (wijken) in deze vergroting werd bovendien het *Oud-Belastingboek C I* geraadpleegd, aangelegd in 1611, een perceelsgewijs register van transportovergangen.¹⁵ De bron voor de stadsuitleg 1644 was de ontwerptekening voor de bebouwing ervan,¹⁶ en voor die van 1658 de voorlopige registers van eigendomsovergangen van de nieuwe bonnen Noord- en Zuid-Rijnevest.¹⁷ Al deze bronnen geven de namen die bij de eerste aanleg van de verschillende nieuwbouwwijken werden gebruikt. Ook zijn de stadsplattegronden van Blaeu (1649) en Hagen (1670) bij het onderzoek betrokken. Beide kaarten hebben een legenda met vele straatnamen, maar zijn niet geheel volledig (afb. 5).

Als volgend peilpunt is gekozen voor 1804, toen vanwege de invoering van een nieuwe gebuurte-indeling een gedetailleerde beschrijving van de gebuurten werd opgenomen in het nieuwe reglement.¹⁸ Per gebuurte worden de straten daarin vermeld, zodat een volledig overzicht kon worden opgesteld van de op dat moment gebruikte namen. Dit leverde een aantal

nieuwe namen op, die niet eerder in de geraadpleegde bronnen waren aangetroffen. Van nieuwe straten was geen sprake. Na 1658 is de stad niet verder uitgebreid. Er waren daarentegen in de 18e eeuw tendenzen tot vermindering van het aantal straten, doordat huizen gesloopt waren om een gebied een andere bestemming te geven. 1804 markeert het economisch en demografisch dieptepunt van Leiden.

Sedert midden 19e eeuw gaan straatnamen een grotere rol spelen bij de adressering. Een goed uitgangspunt voor de bestudering van dat proces is de stadsplattegrond uit 1850 van W.J. van Campen. Deze kadastrale kaart geeft nagenoeg alle namen van straten die op dat moment in zwang waren. De kaart van 1879 van zijn zoon H.L.A. van Campen was weliswaar nieuw getekend en gelithografeerd, maar is te beschouwen als een geactualiseerde versie van die van zijn vader.¹⁹ Intussen was het *Huisnummer-boek* uitgegeven. Deze concordans van de bestaande huisnummers per wijk en de nieuwe nummers per straat verscheen in 1871, als uitvloeisel van het besluit om een straatgewijze huisnummering in te voeren. Zij is opgezet als een alfabetische straatnamenlijst, inclusief een aantal alternatieve namen en mag worden opgevat als een volledig adresregister van dat moment.

Een specifieke categorie adressen vormen de poorten en gangen, die in een aparte lijst zijn opgenomen, evenals de hofjes. Een lijst van poorten is gepubliceerd door Kret in het *Leids Jaarboekje* van 1957.²⁰ Hij ging uit van de poorten die ca. 1850 in de stad voorkwamen en voegde daar informatie over de precieze ligging en lotgevallen aan toe. Achtergronden van de namen van de hofjes zijn door ons ontleend aan de bestaande literatuur.

De annexatie per 1 augustus 1896 van delen van het grondgebied van de drie omringende gemeenten was de opmaat voor een almaar toenemende uitbreiding van de stedelijke bebouwing. Grotere annexaties volgden in 1920 en 1966. Ieder van hen bracht een erfenis met zich mee van bestaande straten. De achtergrond van de naamgeving daarvan moest bij elkaar gezocht worden uit diverse bronnen en publicaties. Voor de oudste namen werd onder andere de Rijnlandkaart uit 1615 van Floris Balthasar gebruikt. De nieuwe wijkbeschrijving uit 1896,²¹ de nieuwe stadsplattegrond van H.L.A. van Campen uit 1899, gevolgd door het reeds

genoemde *Leidsche straatnamen historisch toegelicht* van ir. Driessen uit 1929 en het supplement erop uit 1939 vormden daarbij een onmisbare leidraad. Daarnaast zijn de Handelingen van de gemeenteraad geraadpleegd.²²

Buiten de 17e-eeuwse stadsvesten ontstonden nieuwe wijken, veelal onderdeel van uitbreidingsplannen. De straatnaamgeving kreeg daardoor een geheel ander karakter. De vraag welke straten er waren en hoe ze werden genoemd was niet langer het grootste probleem. In de regelmatig verschijnende *Adresboeken* van Leiden werd sedert 1892 een alfabetische straatnamenlijst opgenomen, met per straat alle geadresseerden. Daarnaast verschenen er op gezette momenten stadsplattegronden, te beginnen met de nieuwe kaart van de gemeente, uitgebracht in 1899. Het grootste probleem voor ons was nu het vinden van de argumentatie van de naamgeving van straten en vooral van de themakeuze ervan voor een bepaalde wijk. Tot 1934 zijn de Handelingen van de gemeenteraad daarvoor een belangrijke bron, zowel de verslagen van de zittingen als de door B en W geformuleerde voorstellen. In dat jaar brachten G.L. Driessen en J. Bool hun rapport uit, waarin voorstellen werden gedaan voor thema's voor een groot aantal geprojecteerde wijken in het sedert 1896 verworven gebied. Tegelijkertijd stelden zij voor dat voortaan straatnaamgeving een zaak zou zijn van het college, wat door de gemeenteraad werd aanvaard. Vanaf 1934 vormen de besluiten van B en W dan ook een belangrijke bron.²³ Sedert de jaren vijftig van de 20e eeuw ging met name bij het benoemen van individuele straten de publieke opinie een rol spelen, vertolkt door de Leidse kranten en door ingekomen brieven bij de gemeente. Sedert 1954 werden deze behandeld door de toen ingestelde Commissie voor de Straatnamen. Haar archief vormt een onmisbare bron voor dit onderzoek.²⁴ Het is grotendeels bewaard gebleven. De verslagen en besluiten zijn er vanaf 1969.²⁵ Een aanvulling op dit archief vormt het dossier Straatnamencommissie in het archief van het Gemeentearchief, onderdeel van het huidige ELO (Erfgoed Leiden en Omstreken) (afb. 6).²⁶

Relatie met de database Toelichtingen straatnamen binnenstad

Op verzoek van de Commissie voor de Straatnamen hebben de auteurs van dit boek een database *Toelichtingen straatnamen binnenstad* samengesteld, in eerste instantie bedoeld ter verklaring van de straatnamen in de middeleeuwse en 17e-eeuwse stad. Wij vergaarden echter te veel informatie om opgenomen te worden in de bijschriften op de straatnaamborden. De informatie was bovendien heel gevarieerd. Ze wordt opgenomen in een databank die door de gemeente Leiden beschikbaar wordt gesteld en actueel gehouden. Daartoe is een format ontwikkeld, waarin per straat de gegevens zijn gegoten. Het uitgangspunt van deze database vormen de huidige straatnamen.

De database bevat de volgende onderdelen:

- De oudste gevonden vermelding, met jaartal, spelling en bronvermelding.
- De over de bepaalde straat gevonden literatuur.
- Een verklaring van de straatnaam met eventuele toelichting daarop.
- Eerdere en/of alternatieve namen die gevonden zijn, ook met jaartal, spelling en bronvermelding.
- Het thema waarin een straatnaam thuishoort. In de database is voor de binnenstad 'historisch' of 'vernoeming' onderscheiden, al naar gelang het een van oudsher bestaande naam betrof of een latere vernoeming naar een historische plek, activiteit of persoon. In dit laatste geval is het stadsbestuur ook wel thematisch te werk gegaan. In 1879 zijn enige helden van het Beleg en Ontzet vernoemd, later gevolgd door andere figuren uit die episode. In de jaren '80 van de 20e eeuw werd bij nieuwe straatnaamgeving de lakenindustrie herdacht (Lakenplein bijvoorbeeld).
- Overige informatie die relevant is in verband met de straatnaam, bijvoorbeeld dempingen, overluidingen en andere wijzigingen.

In dit format zijn bronvermeldingen en titels opgenomen, in een verkorte vorm, die correspondeert met een bronnen- en literatuurlijst in een bijlage bij deze database. Niet van alle straten kon bij alle onderdelen informatie worden gevonden. Voor het aanvankelijke doel, verklaring van een naam, was dat ook niet nodig. In tweede instantie is echter gepoogd de informatie zo

6. In het archiefgebouw aan de Boisotkade worden de bronnen voor straatnaamonderzoek beheerd door Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO), vroeger Regionaal Archief Leiden en daarvoor Gemeentearchief Leiden. Het oorspronkelijke gebouw (midden) is in gebruik genomen in 1893, de nieuwe aanbouw in 1996. Foto ELO/J. Lagas, 2009.

compleet mogelijk te maken, zodat een basisbestand met gegevens over de straatnamen binnen de singels ontstond.

De informatie in dit boek over de thans bestaande binnenstadnamen is gebaseerd op deze database en daargenoemde bronnen, tenzij anders vermeld in het notenapparaat. De database *Toelichtingen straatnamen binnenstad* is te vinden op de website van de gemeente Leiden. De gebruikte bronnen en publicaties zijn ook opgenomen in de Bronnen- en literatuurlijst in dit boek.